

Asia Kuvan ja tekstin käyttö yliopiston pääsykoemateriaalissa ym.

Hakija K

Annettu 21.4.2020

Tiivistelmä

Tekijänoikeuslain 14 § 3 momentin rajoitussäännös teoksen osien tai koko teoksen ottamisesta ylioppilastutkintoon kuuluvaan tai muuhun vastaavaan kokeeseen ei koske yliopiston pääsykoe- eikä tenttimateriaaleja.

Tekijänoikeuslain 22 tai 25 § mukaiset siteerausoikeuden edellytykset eivät yleensä täyty yliopiston pääsykoe- eikä tenttikysymyksiin liitettyjen tekijänoikeussuojan alaisten teosten osalta.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa kuvan ja tekstin käytöstä pääsykoemateriaalissa. Hän on pyytänyt periaatteellista lausuntoa ensiksi siitä, voidaanko tekijänoikeuden alaista materiaalia kuten tekstiä, kuvaa tai valokuvaa käyttää osana yliopiston painettuja ja koetilanteessa julkaistuja pääsykoemateriaaleja. Tekstin ja kuvituksen käytön tarkoituksena on, että pääsykokeeseen osallistuja tulkitseisi tai analysoisi omin sanoin koemateriaalin osana julkaistuja tekstejä tai kuvia.
2. Hakija on kysynyt toiseksi, onko tällaisessa tilanteessa kyse tekstin tai kuvan siteeraamisesta, kun osallistuja tulkitsee tai analysoi yllä mainittuja materiaaleja. Kolmanneksi, muuttuuko toiminnan luonne, jos tekstiä ja kuvaa käytetään osana yliopiston tenttimateriaalia. Neljänneksi, voidaanko pääsykokeessa jo käytettyjä tekstejä ja kuvia julkaista pääsykokeen jälkeen internetissä. Viidenneksi, voiko toiminnan tehdä oikeutetuksi yliopiston opetuskäyttöä koskeva lisenssilupa eli voidaanko opiskelijavalinta tulkita osaksi yliopiston opetusta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

3. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Kirjallisen ja kuvamateriaalin tekijänoikeussuoja

4. Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.
5. Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tuotteen, olipa se teksti- valokuva- tai muu kuvataiteen teos, on yllettävä teostasoon eli ylitettävä teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että kirjallisen tuotteen tulee olla tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.
6. Tekijänoikeus suojaa vain teokselle annettua ilmenemismuotoa. Tekijänoikeus ei suojaa esimerkiksi teoksessa esitettäviä tutkimustyön tuloksia, teorioita, tieteellisiä löytöjä, teoksen sisältämiä tietoja tai teoksen aihetta. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle tai henkilöille.
7. Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan ratkaisussa C-5/08 (Infopaq), että 11 sanasta koostuva ilmaisu voi saada tekijänoikeussuojaa, jos ilmaisu on omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Ratkaisussa C-145/10 (Painer), tuomioistuin katsoi, että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista, ylittyykö teoskynnys yksittäistapauksessa.
8. Tekijän yksinoikeuden piiriin kuuluu kappaleiden valmistaminen koko teoksesta tai sen tekijänoikeussuojaa saavasta osasta ja koko teoksen tai sen tekijänoikeussuojan piirissä olevan osan saattaminen yleisön saataviin siten, kuin tekijänoikeuslain 2 §:ssä säädetään.

9. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.
10. Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin nojalla sillä, joka on kääntänyt teoksen, muunnellut sitä tai saattanut sen toiseen kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tuossa muunnellussa muodossa, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen.
11. Saadakseen tekijänoikeuslain 1 §:n mukaista suojaa on käännöksen tai muun muunnelman ylitettävä teoskynnys eli täytettävä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset.
12. Tekijänoikeuslain 13 §:n mukaan julkaistusta teoksesta saa valmistaa kappaleita valokopioimalla tai vastaavin menetelmin sopimuslisenssin nojalla siten kuin 26 §:ssä säädetään.
13. Tekijänoikeuslain 14 §:n 1 momentin mukaan julkistetusta teoksesta saa sopimuslisenssin nojalla, siten kuin 26 §:ssä säädetään, valmistaa kappaleita opetustoiminnassa tai tieteellisessä tutkimuksessa käytettäväksi ja käyttää niitä mainituissa tarkoituksessa yleisölle välittämiseen muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä. Mitä tässä momentissa säädetään, ei koske kappaleen valmistamista valokopioimalla tai vastaavin menetelmin.
14. Tekijänoikeuslain 14 §:n 2 momentin mukaan opetustoiminnassa saa äänen tai kuvan suoran talteenottamisen avulla valmistaa kappaleita opettajan tai oppilaan esittämästä julkistetusta teoksesta opetustoiminnassa tilapäisesti käytettäväksi. Siten valmistettua kappaletta ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen.
15. Tekijänoikeuslain 14 §:n 3 momentin mukaan ylioppilastutkintoon kuuluvaan tai muuhun vastaavaan kokeeseen saadaan ottaa osia julkistetusta teoksesta tai, jos teos ei ole laaja, koko teos.
16. Tekijänoikeuslain 14 §:n 4 momentin mukaan mitä 1 momentissa säädetään muun kuin radiossa tai televisiossa lähetetyn teoksen osalta, ei koske teosta, jonka tekijä on kieltänyt kappaleen valmistamisen tai teoksen välittämisen.

Siteerausoikeus tekijänoikeuslain 25 ja 22 §:n mukaan

17. Tekijänoikeuslain kuvasitaattia koskevia säännöksiä muutettiin 1990-luvun puolivälissä teknisen kehityksen ja tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin edellyttämällä tavalla. Samalla tekijänoikeuslain muutoksella (24.3.1995/446) kuvasitaattia ja taideteosten toisintamista koskevat säännökset yhdistettiin 25 pykälään.
18. Yleiset edellytykset lainauksen ottamiseen taideteoksesta Suomen tekijänoikeuslain 25 §:n mukaan ovat hyvin samanlaiset kuin tekijänoikeuslain 22 §:n mukaiset yleisen siteeraamisoikeuden edellytykset. Tekijänoikeuslain 25 § mahdollistaa taideteoksen lainaamisen kokonaisuudessaan. (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus Helsinki 2016 s. 212)
19. Tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin 1 kohdan (24.3.1995/446) mukaan julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia arvostelemaan tai tieteelliseen esitykseen. Arvostelevallekin esitys sisältää usein taustoittavaa ja kuvailevaa osuutta. Lain 25 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia sanomalehteen tai aikakauskirjaan selostettaessa päiväntapahtumaa edellyttäen, ettei teosta ole valmistettu sanomalehdessä tai aikakauskirjassa toisinnettavaksi.
20. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 1993:21 tekijänoikeusneuvosto totesi, että tekijänoikeuslain 25 § ei sulje pois tekijänoikeuslain 22 §:n mukaisen yleisen siteerausoikeuden soveltamista taideteoksiin. Tekijänoikeusneuvosto perusteli kantansa siten, että myös kuvataiteen alalla sitaatteja on voitava käyttää ilmaisu- vapauden ja luomisprosessin apuvälineenä.
21. Tekijänoikeuslain 22 §:n (24.3.1995/446) mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Tekijän moraaliset oikeudet on otettava huomioon silloin, kun teos toisinnetaan julkisesti tekijänoikeuslain 22 §:n nojalla. Tekijänoikeuslain 3 § tai 22 §:ssä ei anneta tarkkoja sääntöjä siitä, miten ja missä lähde on mainittava. Hyvä tapa määritetään kullakin alalla vallitsevan käytännön mukaisesti (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus. Kommentaari ja käsikirja 2016 s. 68).
22. Tekijänoikeuslain 11 §:n 2 momentin mukaan teosta siteerattaessa tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.

23. Lainatun teoksen ja sen tekijän tunnistetiedot on sijoitettava sel-laiseen yhteyteen, että ulkopuolinen voi ne vaikeuksitta havaita. Lainattava teos on mainittava siten, että se erottuu teoksesta, johon se on lainattu. (Harenko-Niiranen-Tarkela: Tekijänoikeus: Kommentaari ja käsikirja 2016 s. 202)
24. Hyvän tavan mukaisuus edellyttää lainauksen sisältävältä teok-selta ja lainaukselta asiallista yhteyttä. Ollakseen oikeutettu sitee-rauksen on oltava avuksi henkisessä luomistyössä siten, että sitee-rattu teos havainnollistaa, selkeyttää tai taustoittaa lainaajan omaa esitystä. (Harenko-Niiranen-Tarkela: "Tekijänoikeus. Kom-mentaari ja käsikirja" 2016 s. 203) Sitaatti voi olla sanatarkka lai-naus toisesta teoksesta tai lainattavan tekstin referaatti vain vä-häisin tai tekijänoikeudellisesti merkityksettömin muutoksin (Ha-renko-Niiranen-Tarkela: "Tekijänoikeus. Kommentaari ja käsi- kirja" 2016 s. 199).
25. Siteerauksen tarkoituksen edellyttämä laajuus arvioidaan tapaus-kohtaisesti. Yleispätevää sääntöä minimi- tai maksimilaajuudesta ei ole. Lyhytkin lainaus voi olla hyvän tavan vastainen, jos asiallinen yhteys puuttuu.
26. Ratkaisussa KKO 1971 II 44 kirjailija oli "tarkoituksin saattaa toi- sesta teoksesta ilmenevä aatteellinen ja yhteiskunnallinen näke- mys arvostelun kohteeksi" ottanut lähdeteosta mainitsematta laa- jahkoja lainauksia omaan teokseensa. Korkein oikeus katsoi, huo- mioiden myös teoksen kirjallisen erilaisuuden, että lainauksia ei ollut otettu laajemmin kuin tarkoitus edellytti. Korkein oikeus huomioi lainauksen tarkoituksen ja lainausten pääasiallisen käyt- tötavan ja katsoi, että lähdeteoksen mainitsematta jättäminen ei ollut hyvän tavan vastaista eikä lainaaminen muutenkaan ollut te- kijänoikeutta loukkaavaa. Ratkaisussa KKO 1983 II 1 A oli lainan- nut B:n suomentamaa teosta lehtikirjoituksessa usean sivun ver- ran B:n suostumusta hankkimatta ja lähdettä mainitsematta. A tuomittiin rangaistukseen tekijänoikeuden loukkaamisesta.
27. Lausunnossa TN 2012:5 oli lainattu kolme neljäsosaa artikkelin tekstistä elämäkerran laatimiseksi. Lainaaminen näin merkittä- vässä määrin ilman artikkelin tekijän lupaa ei ollut tarpeen eikä siten hyvän tavan mukaista teoksen lainaamista. Tekijänoikeus- neuvoston lausunnossa TN 1992:16 B oli kopioinut kirjoitta- maansa kahdeksan ja puoli sivua pitkään artikkeliin kaksi sivua A:n kirjasta lupaa pyytämättä ja lähdettä mainitsematta. Kysy- mys ei ollut tekijänoikeuslain mukaisesta sitaattioikeudesta. Sekä B että kustantaja toimivat tekijänoikeuslain vastaisesti. Lausun-

nossa TN 1997:13 kirjallisen teoksen kääntäjän luvan tarpeellisuus hyödynnettäessä käännöstä radio-ohjelmassa riippui kirjallisen teoksen/käännöksen ja radio-ohjelman keskinäisestä suhteesta. Jos käännöstä käytettiin sitaatinomaisesti tai tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin tarkoittamalla tavalla vapaasti muunnellen, kääntäjän lupaa ei tarvittu. Lausunnossa TN 2017:2 oli kyse kirjallisen teoksen lainaamisesta toisessa teoksessa ja lausunnossa TN 2017:6 taideteosten toisintamisesta aikakauslehdessä.

28. Euroopan unionin tuomioistuin on 29. heinäkuuta 2019 antamassaan tuomiossa Spiegel Online C-516/17 tulkinnut lainausoikeuden edellytyksiä tietoyhteiskuntadirektiivin (2001/29/EY) valossa seuraavasti: Koska ilmaisua ”lainaus” ei määritellä mitenkään direktiivissä 2001/29, kyseisen ilmaisun merkitys ja ulottuvuus on unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan määritettävä sen tavanomaisen merkityksen mukaan, joka sillä on yleiskielessä, ottamalla samalla huomioon asiayhteys, jossa sitä käytetään, ja sen lainsäädännön tavoitteet, johon se kuuluu. Ilmaisun ”lainaus” tavanomaisen yleiskielisen merkityksen osalta on mainittava, että lainauksen keskeisiin ominaispiirteisiin kuuluu se, että teoksen käyttäjä, joka ei ole sen tekijä, käyttää sitä tai yleisemmin otetta teoksesta ajatuksen havainnollistamiseksi, mielipiteen puolustamiseksi tai kyseisen teoksen ja mainitun käyttäjän ajatuksen älyllisen vastakkainasettelun mahdollistamiseksi. Suojatun teoksen käyttäjän, joka aikoo vedota lainaamista koskevaan poikkeukseen, on näin ollen välttämättä osoitettava suora ja tiivis yhteys lainatun teoksen ja oman pohdintansa välillä ja mahdollistettava näin tällainen älyllinen vastakkainasettelu toisen teoksen kanssa. Tästä seuraa myös, että lainatun teoksen käyttämisen on oltava liitännäistä mainitun käyttäjän ajatukseen nähden.

Analyysi ja johtopäätökset tekstin ja kuvan käytöstä pääsykoetettävissä tekijänoikeuslain kannalta

29. Lausuntopyynnön lähtökohtana on se, että yliopiston pääsykoetettävissä käytetty teksti ja kuvat tai valokuvat ovat tekijänoikeuden suojaamia. Tällöin pääsääntöisesti mainitun materiaalin käyttö edellyttää joko tekijänoikeuden haltijan suostumusta tai käytön tulee olla sallittua tekijänoikeuden rajoitussäännöksen nojalla.
30. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeuslain 14 §:n 3 momentin rajoitussäännös mahdollistaa ylioppilastutkintoon kuuluvaan tai muuhun vastaavaan kokeeseen teoksen osien, tai jos teos ei ole laaja, koko julkistetun teoksen ottamisen. Säännös otettiin

tekijänoikeuslakiin vuoden 1995 lainuudistuksen 446/1995 myötä. Muutosta koskevan hallituksen esityksen 287/1994 perusteluissa todetaan, että tekstien, kuvien ja äänitteiden käyttö on lisääntynyt viime vuosina ylioppilastutkintoon kuuluvien kokeiden tehtävissä (s. 14). Suojatun aineiston tulee olla käytettävissä ylioppilastutkinnoissa. Samalla on varmistettava, että tutkinnon sisältö ei paljastu etukäteen. Tämä edellyttää tekijänoikeuslainsäädännön tarkistamista niin, että käyttö ei edellytä etukäteen hankittavia lupia. Edelleen todetaan, että ylioppilastutkintoja koskevat perusteet soveltuvat myös muihin vastaavanlaisiin kokeisiin. Kyseessä on rajoitettu käyttömuoto, joka ei vaikuta haitallisesti teoksen kaupalliseen hyväksikäyttöön, joten käytöstä ei tarvitse maksaa korvauksia. (s. 15).

31. Oikeuskirjallisuudessa vastaavanlaisina tutkintoina on pidetty kieli- ja ammatillisia tutkintoja (Pirkko-Liisa Haarmann: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, 2005, s. 206), mutta tulkintaa ei ole laajennettu kattamaan esimerkiksi pääsykokeita, vaan ainoastaan tutkintoja, joiden tehtävät laatii virallisesti asetettu toimikunta samoin kuin ylioppilastutkinnoissa. Säännöksessä on selvän sanamuotonsa sekä perustelujen mukaisesti kyseessä rajoitettu käyttömuoto. Rajoitussäännöksen laajentamiselle nimenomaisesti tarkoitetun, rajoitetun sovellusalan ulkopuolelle ei tekijänoikeusneuvoston harkinnan mukaan ole olemassa olevan lain valossa edellytyksiä.
32. Siteeraussäännösten osalta ensimmäisen ja toisen kysymyksen suhteen tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeuslain 22 §:n mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Lainaanin tulee toteuttaa muun muassa ns. vetoamisfunktio. Siteerauksen tulee olla apuna henkisyssä luomistyössä. Hyväksyttävänä tarkoituksina on pidetty omien ajatusten ja näkemysten perustelemisen lisäksi muun muassa asian havainnollistamista ja selkeyttämistä. Tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia arvostelevaan tai tieteelliseen esitykseen.
33. Kummankin siteeraussäännöksen soveltumisen edellytyksenä on se, että tekijälle kuuluvan taloudellisen yksinoikeuden estämättä muut voivat käyttää mainittua materiaalia osana omassa henkisyssä luomistyössään. Yliopistojen pääsykoekysymyksissä edellä kohdassa 32 mainitut siteerausnoikeuden edellytykset eivät yleensä täyty. Vaikka opiskelija voi vastauksessaan siteerata teoksia teki-

jänoikeuslain siteeraussäännösten edellytysten mukaisesti, yliopisto ei yleensä voi oman toimintansa osalta vedota mainittuihin rajoitussäännöksiin.

34. Kolmannen kysymyksen suhteen tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei tilanne rajoitussäännösten soveltumisen osalta muutu ratkaisevasti, vaikka kysymyksessä olisi tenttimateriaali.
35. Neljännen kysymyksen osalta tulee yliopiston voida nojata soveltuvaan oikeudelliseen perusteeseen, mikäli pääsykokeisiin sisältyvää tekstiä tai kuvaa julkaistaan internetissä. Kun edellä käsitellyt rajoitussäännökset eivät sovellu tilanteeseen, tällainen oikeudellinen peruste voi olla esimerkiksi tekijänoikeuden haltijan suostumus.
36. Julkistetun teoksen tai sen osan käyttö opetustoiminnassa tai tieteellisessä tutkimuksessa kappaleita valmistamalla tai yleisölle välittämällä muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa siten kuin tekijänoikeuslain 26 §:ssä säädetään voi myös perustua sopimuslissenssiin tekijänoikeuslain 14 § 1 momentin mukaisesti, ellei tekijä ole kieltänyt kappaleen valmistamista tai teoksen välittämistä. Tällöin sallittujen toimien piiri riippuu yksityiskohdiltaan lissenssin ehdoista.
37. Viidennen kysymyksen osalta tekijänoikeusneuvosto toteaa, että opetustoimintaa koskevia rajoitus- tai sopimuslissenssisäännöksiä on ollut nykyisessä tekijänoikeuslaissa sen säätämisestä vuonna 1961 lähtien. Tekijänoikeuslain opetustoimintaa koskevien rajoitusten esitöissä, sopimuslissenssisäännösten esitöissä tai muun muassa valokopiointia ja nauhoitusta opetustoiminnassa koskevassa tekijänoikeuskomitean I osamietinnössä (KM 1980:12) ei ole tarkemmin otettu kantaa siihen, mitä kaikkea opetustoiminnan piiriin kuuluu. Esimerkiksi tieteen termipankin mukaan opetustoimi voidaan ymmärtää laajana, kaikkea opettamista ja oppimista koskevana toimintana. Sanan tavanomaisen merkityksen mukaan opiskelijavalinta pääsykokeineen ei kuitenkaan kuulu varsinaiseen opetustoimintaan.
38. Paitsi edellä mainitun opetustoiminnan ja tieteellisen tutkimuksen lissenssin ohella kopiointi voi kuitenkin olla myös mahdollista niin sanotun valokopioinnin sopimuslissenssin nojalla kuten tekijänoikeuslain 13 §:ssä on säädetty. Pykälän mukaan julkaistusta teoksesta saa valmistaa kappaleita valokopioimalla tai vastaavin menetelmin sopimuslissenssin nojalla siten kuin 26 §:ssä säädetään. Teosten käyttöoikeuden yksityiskohtainen sisältö riippuu viime kädessä lissenssin tulkinnasta.

39. Lisenssiehtojen tulkinta ei kuulu tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan, joten tekijänoikeusneuvosto ei anna näiltä osin lausuntoa.

Puheenjohtaja Ulla-Maija Mylly

Sihteeri Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Ulla-Maija Mylly (puheenjohtaja), Olli Pitkänen, Lottaliina Pokkinen, Sanna Nikula, Aku Toivonen, Mari Lampenius, Antti Kotilainen, Martti Kivistö, Minna Aalto-Setälä ja Tuula Hämäläinen.

Äänestysratkaisu

Eriävä mielipide

Tekijänoikeuslain 14 § 3 momentin mukaan ylioppilastutkintoon kuuluvaan tai muuhun vastaavaan kokeeseen saadaan ottaa osia julkistetusta teoksesta tai, jos teos ei ole laaja, koko teos. Lain esitöissä vastaavanlaisina kokeina mainitaan esimerkiksi yleisessä kielitutkintolaissa (668/94) ja ammattitutkintolaissa (306/94) mainitut tutkinnot, joiden tehtävät laatii samoin virallisesti asetettu toimikunta. Perusteluiden ongelma on, että tulkinnallisesti teksti voi antaa pohjaa rajoittua kokeisiin, joissa on ”virallisesti asetettu toimikunta”, kun ylioppilaskokeiden vastaavuus tulisi etsiä lainkohdan funktiosta. Perusteluissa tämä funktio jää avoimeksi.

Koulutusoikeudellisesti sääntely käsittelee ylioppilastutkintoa omana kategorianaan – siltä osin ei voida löytää vastaavaa tutkintoa. Esitöille uskollisella tulkinnalla ei saada johtoa asian koulutusoikeudelliseen perusteluun. Ylioppilastutkinto on oma itsenäinen tutkintotyyppinsä, ja koulutusoikeudellinen sääntely käsittelee sitä omana kategorianaan. Vastaavuuden kaventaminen ”virallisesti asetettuun toimikuntaan” ohittaa tavoitteensa kannalta vastaavat tutkinnot, jotka myös ovat julkisen vallan käyttöä jolle

luonnollisesti on olemassa oma legitimitteettinsä. Ylioppilastutkinnon tarkoituksena on luoda edellytykset opiskelijavalinnoille ja viime kädessä tutkinnon suorittamiselle, jolloin vastaavia ovat kokeet ja tutkinnot, joilla on sama tavoite. Rajoituspykälä, tekijänoikeuslain 14 §:n 3 momentin tarkoituksena on tässä kokonaisuudessa tutkintosalaisuuden turvaaminen. Taustalla on painava sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen, jonka perusteella tulkinnallisesti epäselvässä tilanteessa on rajoitettava tekijän yksinoikeutta. Katson, että nyt käsiteltävä lainkohta vaatisi myös lainsäätäjää arviomaan uudelleen lainkohdan sisältöä.

Katson myös, että tekijänoikeuslain sitaattisäännökset soveltuvat sekä pääsykoe- että tenttikysymyksiin. Tekijänoikeudellisesti suojatun aineiston liittäminen kysymykseen, eli kysymyksen laatijan henkisen työn tulokseen, kiteytymään, juuri selkiyttää ja havainnollistaa kokeen laatijan esitystä, jota on tarkasteltava kokonaisuutena. Tässä suhteessa se täyttää kirkkaasti sitaattioikeuden oikeutuksen perusedellytyksiä – kysymyshän saattaisi jäädä käsittelemättömäksi ilman sitaattioikeuden käyttämistä. Esimerkiksi taidehistorian opetusta ja koetilanteita on vaikea kuvitella ilman taideteosten analysointia ja siteeraamista. Hyvin rajoitettuna ja epäkaupallisena ja yhteiskunnallista etua palvelevana suojatun aineiston käyttömuotona se täyttää myös Bernin sopimuksen (Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta 6/1928) edellytykset rajoituksen oikeutuksesta, koska aineiston toisintaminen ei ole ristiriidassa teoksen normaalin käytön kanssa eikä kohtuuttomasti loukkaa tekijän taloudellisia etuja.

Tekijänoikeusneuvoston lausumassa tuodaan esille sopimuslisen sin soveltuvuutta kysymystä ratkaistaessa. Sopimuslisen si ei kuitenkaan tutkintosalaisuuden turvaamisen kannalta korvaa tai johda toivottuun tulokseen rajoitussäännökseen verrattuna. Siinä ei ole poissuljettu etukäteen hankittua lupaa ja se sisältää oikeudenomistajien kielto-oikeuden, jonka tuloksena osa esimerkiksi kulttuurihistoriallisesta aineistosta voisi joutua koetilanteissa tarkastelun ulkopuolelle.

Helsingissä 15.5.2020

Tuula Hämäläinen